

N:o 144.

Af herr **J. T. Larsson** i Lund, om *skrifvelse till Kungl. Maj:t* angående ändring af 12 § förordningen om kommunalstyrelse i stad och 12 § förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

I ingressen till Rikets Ständers skrifvelse den 12 februari 1858 om utarbetande af författning rörande kommunalstyrelse m. m. heter det, att vid pröfning af flerahanda i ämnet väckta förslag Rikets Ständer icke underlåtit att taga i betraktande kommunalförfattningarna i åtskilliga främmande länder, »där den kommunala självverksamheten i alla tider visat sig mer lefvande än annorstädes och utgjort den källa, hvarur de konstitutionella begreppen städse erhållit förnyad näring.» Om man ock må tro, att Rikets Ständer med sitt initiativ i denna för hela vårt land så högviktiga fråga åsyftat att äfven hos oss öppna en sådan friskt springande källa, kan man likväl icke komma ifrån, att Rikets Ständers egen medverkan vid stiftandet af nu gällande kommunallagar kännetecknas af en äfven för den tiden ganska märklig brist på blick för hvad som i de till mönster tagna länderna utgjort själfva lifskraften i den kommunala självverksamheten, nämligen en kommunal rösträtt, som i största möjliga utsträckning tog alla röstberättigades intresse lika i anspråk för de kommunala angelägenheterna. En sådan brist framträder redan hos den kommitté, som i anledning af ofvan nämnda skrifvelse erhöll det maktpåliggande uppdraget att göra upp förslagsritning till vår nya kommunala samhällsbyggnad. Från de angifna mönsterländerna hämtades visserligen goda förebilder till den nya byggnadens yttre former, men när det gällde att i dessa former inblåsa den lefvande och lifgifvande anden, då ryggade kom-

mittén tillbaka. I den mest skärande motsats till många i kommittébetänkandet uttalade vackra tankar om den kommunala självstyrelsens höga uppgifter och vikten af dess byggande på bredare och solidare grund än den gamla, framträda de få rader, i hvilka kommitterade affärda frågorna om rättigheten att taga del i kommunalstyrelsen och om röstvärdet därmed, att kommitterade »trott sig bäst förese både det allmänna och det kommunala samhällets väl och fördel, då de vid besvarandet af dessa frågor hufvudsakligen vidblifvit de grunder, efter hvilka rösträtten ur nämnda tvåfaldiga synpunkt dittills inom kommunerna varit bestämd, nämligen att skyldighet till bidrag för kommunens kassa och rösträttighet utgöra hvarandras villkor och förutsättning, och att röstvärdet beräknas efter bidraget». Genom detta uttalande, särskildt hvad angår röstvärdet, knäsatte den krassa uppfattning, som drager likhetstecken mellan kommunen och det kapitalistiska bolaget och ställer de ekonomiska medlen framför det samhällseliga målet. Likväl skulle denna kommitté råka ut för beskyllningen att hafva velat gå för långt i eftergifvenhet för »de utestängdas» anspråk på delaktighet i handhafvandet af kommunens angelägenheter. Allmänna besvärs- och ekonomiutskottet, som vid riksdagen 1859—1860 hade att yttra sig öfver kommunallagkommitténs förslag, kunde icke dölja för sig, att äfven efter detta förslag rättigheten att göra sin röst hörd i de kommunala rådslagen blifvit utsträckt till ett stort antal kommunmedlemmar, hvilka dittills saknat sådan rätt, och efter ett vackert medgifvande af billigheten däri, att, i samma mån som bildningen blefve allännare och gjordes tillgänglig för allt flera folkklasser, äfven rösträtten utvidgades, föreslog utskottet en begränsning nedåt af den kommunala rösträtten, i syfte att därifrån utestänga de minst beskattade, medan däremot de högst beskattades nära obegränsade rösträtt lämnades okvald. Det kan i detta sammanhang erinras, att samma utskott vunnit hedern af en uppfinning, som sedermera flitigt exploaterats. Den nyheten att låta det ofta icke själföfvällade uppförandet å restlängd öfver oguldna kommunalutskylder suspendera rösträtten hade icke ens kommunallagkommittén föreslagit till införlifvande med de nya grundsatzerna, men allmänna besvärs- och ekonomiutskottet fann antagandet af denna grundsats »kunna verka såsom en nyttig sporre till kommunalutskyldernas ordentliga ingående, så mycket mera behöflig som något ansvar för försummelse i detta hänseende ej finnes stadgad». Att Rikets Ständer med sin i 1858 års skrifvelse uttalade önskan att genom en ny författning vinna en mera lefvande kommunal själfverksamhet, en källa till förnyad näring åt de konstitutionella begreppen,

förbundet tanken på att vid denna källa anbringa en regleringsdam till förhindrande af allt för frisk tillströmning, som kunde vålla oro för dem, hvilka redan förut summo ofvanpå, torde man vara berättigad att sluta däraf, att endast några få röster, i borgareståndet, höjdes till häfdande af personlighetsprincipen såsom lifgifvande och intresseväekande faktor i den kommunala själfverksamheten och till varning mot penningeväldets öfvermakt. Dessa röster förklingade ohörda, och så skapades denna vrångbild af kommunal »själfstyrelse», som intet annat är än plutokratisk oligarki, ett fåtalsstyre, som skiljer sig från det förutvarande hufvudsakligen däri, att man utbytt vissa privilegierade kaster, de jordägande på landsbygden och de burskapsägande i städerna, mot en ännu fåtaligare privilegierad klick af högst beskattade.

För dem, som önska att i det kommunala samhällets angelägenheter se ett föremål för allas intresse och icke för ett fåtals entreprise, måste lagfästandet af vår kommunala rösträtt te sig såsom en mörk fläck på det i många hänseenden förtjänstfulla lagstiftningsarbete, som för den kommunala själfverksamheten öppnat rika utvecklingsmöjligheter, hvilka af brist på intresse hos det maktegende fåtalet fått ligga obegagnade eller endast ofullständigt tagits i anspråk. Att också inom folkets stora flertal, som rösträttsstadgandet visserligen tillerkände rätt att deltaga i kommunens angelägenheter men under förhållanden, hvilka aldrig medgäfvö åt detta deltagande något spår af verkligt inflytande, ett djupt och allmänt missnöje skulle af en sådan tingens ordning alstras och näras, var ju helt naturligt. Detta allmänna missnöje har under den gångna tiden gifvit sig luft i en nästan oafåtlig kamp mot den krassa förmögenhetsprincipen såsom grundval för kommunalrösträtt, en kamp som dock allt hittills varit förgäfvos men som ej får upphöra, förr än den kröntes med framgång.

Under det nya riksdagsskickets första decennier väcktes så godt som hvarje år ett flertal förslag till ändring af grunderna för och utsträckningen af den kommunala rösträtten, och äfven under senare tider har denna fråga gång på gång sökt tillvinna sig Riksdagens uppmärksamhet. Lika eniga som alla dessa förslagsställare varit därom, att, såvidt den afsikten att inom kommunerna lifva folkandan till intresse för allmänna angelägenheter skulle kunna med kommunallagarna vinnas och icke direkt motverkas, det vore oafvisligen nödvändigt att i lagstiftningen åstadkomma reaktion mot penningeväldets öfvermakt, lika skiftande hafva meningarna varit angående medlen för begränsande eller afskaffande af denna öfvermakt. Från de mest blygsamma anspråk på begränsning af de högst

beskattades dominerande inflytande genom fixering, absolut och relativt, af visst röstmaximum eller genom införandet af måttlig röstskala ända till förmögenhetsprincipens öfvergifvande och inrymmande af lika rösträtt åt alla röstberättigade, antingen i alla kommunala angelägenheter eller åtminstone vid val af kommunala förtroendemän, hafva försök blifvit gjorda att vinna plats inom kommunallagstiftningen för den inom de djupa leden allmänna uppfattning, som icke kunnat förlika sig med den underliga logik, hvilken »finner det mycket orättvist, att flera mindre bemedlade skola kunna öfverrösta en rik i fråga om utskylder, men däremot icke det ringaste obilligt i att en rik bestämmer hvad flera mindre väl lottade skola betala.»

Vid upprepade tillfällen hafva till belysande af den kommunala rösträtts oeffterrättlighet meddelats sifferuppgifter angående förhållandet mellan antalet röstberättigade och röstvärdena inom åtskilliga kommuner. Till raden af sådana uppgifter tillåter jag mig här lägga ytterligare en om förhållandet i den sydsvenska universitetsstaden, hvilket, om än icke bland de mest himmelskriande, dock talar ett alldeles tydligt språk om orimligheten i den bestående rösträtten. Enligt den justerade röstlängden uppgick sistlidet år antalet kommunalt röstberättigade i Lund till 4,462 med ett sammanlagdt röstetal af 58,296 röster. Vid en uppdelning af de röstberättigade i tio grupper efter röstetalen i jämna tiotal erhållas följande siffror:

3,197	röstberättigade med fr.	o. m.	1 t.	o. m.	10 röster	=	11,308	röster	
440	»	»	11	»	20 »	=	6,475	»	
264	»	»	21	»	30 »	=	6,588	»	
141	»	»	31	»	40 »	=	4,988	»	
116	»	»	41	»	50 »	=	5,303	»	
75	»	»	51	»	60 »	=	4,142	»	
57	»	»	61	»	70 »	=	3,703	»	
40	»	»	71	»	81 »	=	3,021	»	
25	»	»	81	»	90 »	=	2,138	»	
107	»	»	91	»	100 »	=	10,630	»	
4,462 röstberättigade med sammanlagdt							—	58,296 röster.	

Jag vill icke upptaga utrymmet med de reflektioner, till hvilka ofvanstående siffror inbjuda. Dessa reflektioner göra sig nog själfva. Att de för anhängarna af personlighetsprincipen skola blifva lika nedslående, som de må finnas tillfredsställande för dyrkarne af förmögenhetsprincipen, tager jag för gifvet.

Hvilka äro då de tungt vägande skäl, som allt intill denna dag kunnat hålla kvar ett för den sunda rättskänslan så upprörande förhållande? Jo först och främst ett högpolitiskt skäl, månheten om fortbevarande af den karaktärsskillnad, som riksdagsordningen uppdragit mellan de båda kamrarna och hvilken förmenats väsentligen bestå däri, att Första Kammaren utses af valmanskorporationer, bildade genom val efter skattegrund, medan den lika rösträtten följes vid valen till Andra Kammaren. En ändring af den kommunala rösträtten skulle således rubba den nämnda karaktärsskillnaden. Denna torde dock vara tillräckligt väl kringgärdad af andra fullt tillräckliga garantier, såsom högre ålder och viss förmögenhetsställning för valbarhet, frånvaron af bostadsband och arfvode samt icke minst det medelbara, för att icke säga dubbelt medelbara, valsättet, för att icke den riktiga karaktärsskillnaden mellan båda kamrarna skall äfventyras genom den kommunala rösträttens reformerande, allra minst om denna reform, såsom jag med denna motion åsyftar, inskränkes till den kommunala rösträtten i stad. Vidare har man till skäl för oböjligt vidhållande af förmögenhetsprincipen med olika variationer framhållit den redan af kommunallagkommittén uttalade bolagsuppfattningen, hvilken ansetts betingad af röstvårdets beroende af bidragen till kommunens kassa. Man vill icke se annat än den ena sidan, den ekonomiska, af kommunalverksamheten, och därför blundar man för denna verksamhets sociala uppgifter och ändamål, hvilka, för att citera en reservant i 1868 års lögutskott, »gå långt utöfver det blott ekonomiska syftenalet eller vissa gemensamma ekonomiska anordningar och bidrag till utgifterna för dessa.» Då man med snäf bokstafstolkning af uttrycket »gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter» vill reducera kommunalstyrelsens uppgift därhän, att den hufvudsakligen skulle bestå i fastställandet af kommunens inkomst- och utgiftsstat, glömmar man, att bakom budgetens utgiftsposter stå företag af den största sociala räckvidd, och man glömmar äfven den beslutanderätt, man skulle kunna säga kommunala lagstiftningsrätt, som med det nu så högt utvecklade kommunala lifvet i städerna ingriper djupt i den enskildes förhållanden, kanske djupast i de minst bemedlades. Därtill kommer, att den så mycket omhuldade satsen, hvilken nästan blifvit upphöjd till axiom, att den, som mera betalar till de gemensamma utgifterna, ock bör hafva mera att säga i fråga om besluten, är riktig endast till utseendet, då den så tillämpas som med afseende på den kommunala rösträtten. Enligt det nu gällande kommunala skattesystemet utgå bidragen till kommunens kassa med lika kvot af hvarje röstberättigad medlems inkomst, bortsedt från det bevillningsfria afdraget från de lägst beskattades inkomst. Äfven med

tillämpning af skattegrunden för rösträtten synas därför, om denna grund skall vara realiter och ej blott formaliter rättvis, de, som för det allmänna bästa afstå lika andel af sin inkomst, äfven böra hafva lika del i allmänna angelägenheternas handhafvande. Talet därom, att den lika kommunala rösträtten skulle medföra, att de förmögnare komme att i skatteväg exploateras af dem, som mindre hade att vedervåga, är att hänföra till de obofärdigas förhinder. Den, som mindre äger, är tvifvelsutan mera angelägen om sparsamhet med kommunens medel än den, som mera har, och därför ock utan svårighet kan mera bära.

Lika rösträtt i kommunala angelägenheter är allt fortfarande det mål, som bör eftersträfvast. Tyvärr synas vi ännu stå långt från detta mål. Medgifvas bör det ock, att införandet af lika kommunal rösträtt kräfver såsom komplement proportionell valmetod och möjligen äfven revision af öfriga delar af kommunallagstiftningen, särskildt angående beskattningsrätten, därför tiden ännu icke torde vara inne. Men närma sig målet kan man, och vägen dit är begränsningen af penningeväldets öfvermakt. En sådan begränsning kan göras antingen genom en enkel nedsättning af röstmaximum eller genom införandet af en måttlig graderad röstskala såsom öfvergångsform. I sistnämnda hänseendet erbjuder sig en osökt anknytning till en inom stadskommunerna, om andra är här icke fråga, sedan gammalt bestående annan röstgrund än den kommunala, en röstgrund som tillämpas vid borgmästareval. Beträffande denna röstgrund äger visserligen olikheter rum mellan olika städer, men i en stor del städer tillämpas en femgradig skala, hvilken synes väl lämpa sig äfven för ordnandet af den kommunala rösträtten under öfvergångsstadiet till den lika rösträtten. Enligt denna röstskala beräknas röstvärdet efter en hvar röstberättigad påförd bevillning till staten sålunda, att bevillning till och med 20 kronor medför *en* röst, öfver 20 till och med 40 kronor *två* röster, öfver 40 till och med 60 kronor *tre* röster, öfver 60 till och med 80 kronor *fyra* röster och öfver 80 kronor *fem* röster. Om man efter sådan röstskala uppdelar t. ex. de kommunalt röstberättigade i Lund enligt senaste röstlängd, erhållas:

3,637 röstberättigade med hvardera	1 röst	=	3,637 röster
405	»	2 röster	= 810 »
191	»	3 »	= 573 »
97	»	4 »	= 388 »
132	»	5 »	= 660 »
eller 4,462 röstberättigade med tillsammans			6,068 röster.

Med tillämpning af sådan röstskala komme följaktligen i nämnda stad 132 personer, icke fullt 3 % af de röstberättigades antal, att förfoga öfver nära 11 % af hela röstetalet, 229 personer eller omkring 5 % af de röstberättigade äga omkring 17 % af röstetalet, 420 personer eller nära 9¹/₂ % af de röstberättigade disponera öfver 26¹/₂ % af röstetalet och 825 personer, knappa 18¹/₂ % af de röstberättigades antal få till sitt förfogande 40 % af röstetalet. Detta må väl icke kunna sägas innebära ett våldsamt brytande af förmögenhetsprincipen. Nu kan invändas, att förhållandena i en enda stad ingenting bevisa angående verkningarna af en dylik femgradig röstskala. Jag har icke heller anfört dessa förhållanden i bevisningssyfte utan endast exempelvis, men jag vågar dock tro, att totalbilden kan anses temligen typisk för flertalet af våra medelstora landsortstäder.

Det är mig väl bekant, att tidigare förslag om införandet af graderad röstskala afvisats med den förklaringen, att lagstiftaren måste välja mellan antingen personlighets- eller förmögenhetsprincipen, och att, sedan han bestämt sig för den senare, denna måste med följdriktighet tillämpas intill den gräns, utöfver hvilken konsekvensen icke längre kan gå utan att leda till uppenbar orättvisa eller medföra andra vådor. Hvarje kompromiss mellan de båda principerna har betecknats såsom ledande till godtycke. Mot detta »antingen—eller» har dock med fog framhållits, dels att endast genom ett förenadt afseende på kommunens rent ekonomiska och dess samhälliga eller sociala sida rösträtten kunde riktigt bestämmas, och dels att själfva fixerandet af en gräns, utöfver hvilken den följdriktiga tillämpningen af förmögenhetsprincipen icke finge sträckas, i själfva verket intet annat vore än en kompromiss med personlighetsprincipen. Hvad åter angår det befarade godtycket, synes detta hafva fått fira sin största triumf just vid uppdragandet af nämnda gräns, men hvar man än må sätta denna gräns, kan en viss grad af godtycke icke undvikas. Begreppet uppenbar orättvisa uppfattas nu så olika här i världen. Den som icke vill se, att orättvisa redan är för handen och så varit allt ifrån den nu gällande kommunala rösträttens lagfästade, han lär icke heller kunna genom några bevis därom öfvertygas. För den som vill se, är orättvisan alldeles uppenbar, och för honom gäller därför endast att utfinna bästa medlet att minska hennes verkningar, då man icke kan få henne helt undanröjd. Jag har för min del trott, att den graderade röstskalan erbjuder beaktansvärda fördelar framför den till visst maximum begränsade rena skatteröstskalan. Till dessa fördelar skulle jag vilja räkna möjligheten att med användande af lägre röstetal och valmännens uppdelning i förmögenhetsgrupper utjämna

förhållandet mellan högre och lägre beskattade utan helt uppgifvande af den nu gällande principen om röstvärdets beroende af skattebidraget, hvar till ur rent praktisk synpunkt kan räknas såsom en fördel att vid röstsammanräkning råda öfver ett mera lätthandterligt material.

Vill man icke välja den utväg, som ligger i graderad måttlig röstskala, står den andra utväg öppen, som redan en gång anlåtats för den skenreform, hvilken genomfördes år 1869. Skall emellertid denna väg beträdas, ligger det vikt uppå, att det icke åter stannar vid en skenreform, som lämnar penningeväldet i orubbadt bo. Det gäller då att tillse, att flertalet kommer i åtnjutande af verkligt inflytande i kommunala angelägenheter. För sådant ändamål måste tyngdpunkten flyttas afsevärdt ned på skatteskalen. Då frågan om den kommunala rösträtten vid 1903 års riksdag var under debatt i Andra Kammaren, yttrades af lagutskottets vice ordförande, att tyngdpunkten borde läggas i händerna på medelklassen, handverkare, mindre handlande, mindre löntagare, arbetsförmän o. d., och att sedan de högre beskattade och de lägre beskattade finge motväga hvarandra. Hvar gränsen för det absoluta röstmaximum skall sättas, på det att tyngdpunkten må komma att ligga hos de nämnda valmansfraktionerna, den frågan låter sig naturligtvis icke tillfredsställande besvaras utan efter ganska omfattande utredning. Att gränsen bör sökas temligen långt ned på skalan, är emellertid uppenbart. Om man fäster sig vid en af de angifna grupperna af valmän, hvilken torde kunna anses mest representativ, nämligen handverkarna, och tillser inom hvilken förmögenhets- eller inkomstgrupp dessa böra sökas, finner man af kommerskollegii underdåniga berättelse för år 1902, att antalet handverkare, oberäknadt handverksarbetare, i rikets samtliga städer uppgått till 12,740, och att summan af den för bevillning uppskattade inkomsten af handverksdriften i städerna upptagits till 18,088,818 kronor, och att således för handverksidkarne i städerna medelinkomsten, efter hvilken bevillning påförts, uppgått till i rundt tal 1,400 kronor. Med frånräknande af Stockholms stad blifver motsvarande medelinkomst endast 1,275 kronor. Det tarvas äfven utredning, om och i hvilken mån en sådan nedsättning af det absoluta röstmaximum, må betinga en jemkning af jämväl det relativa.

Jag har här ofvan antydt, att jag med denna motion åsyftar ändring endast af den kommunala rösträtten i stad. Visserligen äro rösträttsförhållandena på landsbygden väl så bedröfliga som i städerna, kanske än bedröfligare. Att det först så sent som vid 1900 års riksdag lyckats framtvinga ett första litet tuppfjät till begränsande af fyrkantsväldet å

landsbygden, visar emellertid, hur lönlöst det skulle vara att försöka bringa fram ett ytterligare steg i den vägen. Det kommunala lifvet rör sig ock i helt andra former och inom vidare verksamhetsområden i städerna, hvarför det bestående rösträttsväsendets orättvisa och obillighet där kännas vida mera tryckande och manande till snar reform. Ett allmänt och berättigadt missnöje hos det öfvervägande största flertalet bidrager icke till att väcka den känsla af samhörighet och gemensamt ansvar, som bör vara lifskraften i samhällsutvecklingen. Ingenting kan däremot vara mera egnadt att hos de ekonomiskt lägre folklagren verka en god samfundsanda än att med förtroende åt dem öppna tillfälle till verkligt inflytande på samfundsangelägenheterna. Jag dristar därför påkalla Riksdagens medverkan till vinnande af detta mål, då jag härmed vördsamt hemställer,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och Riksdagens pröfning underställa förslag till sådan ändring af 12 § i kungl. förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad och af 12 § i kungl. förordningen den 23 maj 1862 om kommunalstyrelse i Stockholm, att antingen genom fastställandet af en graderad röstskala, fotad på billiga grunder, eller genom ytterligare nedsättning af det antal röster, för hvilket rösträtt må kunna af någon röstberättigad utöfvas, ett verkligt och behörigt inflytande i kommunala angelägenheter må inrymmas åt flertalet af kommunens medlemmar.

Stockholm den 27 januari 1905.

Jacob Larsson.

I motionens syfte instämma:

A. Thylander.

Anders Sterner.

J. Persson
i Arboga.

M. F. Nyström.

Victor Moll.

K. G. Karlsson.

Jakob Pettersson.

Alfred Ohlsson.

Karl Starbäck.